

Mateusz Potoczny

"Ołtarz, krzyż i kierunek zanoszonych modlitw", Jarosław A. Superson, Kraków 2014 : [recenzja]

Liturgia Sacra. Liturgia - Musica - Ars 21/2(46), 486-488

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zorganizowania i sprawnego przebiegu niniejszego wydarzenia. W pierwszej kolejności słowa wdzięczności należą się ks. bp. ordynariuszowi Andrzejowi Jeżowi za objęcie swoim patronatem tego wydarzenia. Słowa wdzięczności należą się także instytucjom, które współpracowały z Wydziałem Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, a mianowicie Zespołowi Szkół Muzycznych w Tarnowie, Bazylice Katedralnej w Tarnowie, Diecezjalnemu Studium Organistowskiemu w Tarnowie oraz Chłopcemu Chórowi Katedralnemu *Pueri Cantores Tarnovienses*.

W sposób szczególny słowa wdzięczności należą się pedagogom naszego Studium: mgr. Sławomirowi Barszczowi, mgr. Wiesławowi Kaczorowi oraz mgr. Wojciechowi Szczerbie, którzy wraz z piszącym te słowa stanowili Komitet Organizacyjny wszystkich wydarzeń odbywających w ramach Dni Cecyliańskich — za ich inspiracje i nowe pomysły, ofiarność, zapał i wspaniały przykład zatroskania o poziom muzyki sakralnej w naszej diecezji dawany młodym adeptom sztuki organowej.

Wszystkim, w miarę ich zaangażowania w organizację V Tarnowskich Dni Cecyliańskich, niech Pan Bóg po trzykroć wynagrodzi!

Ks. Grzegorz Piekarcz

Recenzje i omówienia nadesłanych książek

LITURGIKA

JAROSŁAW A. SUPERSON SAC, *Ołtarz, krzyż i kierunek zanoszonych modlitw*, Kraków: Wydawnictwo „Homo Dei” 2014, ss. 139, ISBN 978-83-64451-27-0.

Tematyka książki ks. dra Jarosława A. Supersona SAC — liturgisty w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie — stanowi analizę przestrzeni liturgicznej i w zamiarze autora powinna przyczynić się do lepszego zrozumienia przez wiernych zmian wprowadzonych w kościele po *Vaticanum II* (por. s. 10).

Przestrzeń liturgiczna, w której sprawuje się święte misteria chrześcijańskiej liturgii, przynajmniej z kilku względów jest rzeczywistością niezwykłą. Na taki jej obraz składa się bowiem wiele czynników. Przede wszystkim chrześcijańska świątynia — kościół, jest miejscem, w którym gromadzi się Lud Boży i urzeczywistnia się Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa. Katolicka teologia liturgii zwraca uwagę, że w tej przestrzeni dokonuje się uświęcenie wiernych, a ona sama jawi się jako świadek obecności Chrystusa wśród swoich. Ponadto sakralna przestrzeń chrześcijan jest znakiem i obrazem pielgrzymującego Ludu Bożego (por. B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1246–1248). Taka teologia sprawiła, że w historii Kościoła różni pisarze wzbogacali tę definicję jeszcze bardziej wysublimowanymi określeniami. Np. patriarcha Konstantynopola German I († 733) określał świątynię chrześ-

cijańską jako „niebo na ziemi (...) w którego przestrzeniach mieszka i przechadza się Bóg” (Germanus, *Rerum Ecclesiasticarum contemplatio*, PG 98, s. 384).

Jedną z charakterystycznych cech przestrzeni liturgicznej jest jej uporządkowanie oraz wyposażenie. Z kolei do istotnych elementów tegoż wyposażenia należy bez wątpienia ołtarz, na którym w sakramentalny sposób uobecnia się ofiara krzyża i dopełnia się sprawowane w Eucharystii dziękczynienie (por. OWMR 296), oraz krzyż, który przypomina zbawczą mękę Jezusa Chrystusa (por. OWMR 308). W historii liturgii znaczącym elementem architektonicznym stało się również orientowanie chrześcijańskich świątyń, tj. taka ich budowa, która pozwalała zgromadzonym wiernym zwracać się ku wschodowi. Ta zapoczątkowana w III w. i rozpowszechniana w wiekach następnych praktyka zyskała z czasem głębokie uzasadnienie teologiczne, o czym informują nas chociażby podania patrystyczne. Z resztą do dziś kierunek zanoszonej modlitwy, chociaż nie determinuje architektury sakralnej, nie jest dla chrześcijan zupełnie pozbawiony znaczenia, co zauważył np. przywoływany przez ks. Supersona kard. Josef Ratzinger (zob. tenże, *Duch liturgii*, Poznań 2002, s. 69–77).

Wspomniane tu faktory stały się kanwą omawianej publikacji, o czym dowiadujemy się z jasno sprecyzowanego tytułu. Jak wynika z powyższego wprowadzenia, podjęta tematyka jest niezwykle ważna, gdyż w bezpośredni sposób odnosi się do przestrzeni liturgicznej, będącej zewnętrznym wyrazem tożsamości konkretnej wspólnoty chrześcijańskiej oraz jej najważniejszych z praktycznego i teologicznego punktu widzenia elementów. Wbrew pozorom problematyka przestrzeni liturgicznej nie należy do łatwych. W celu precyzyjnego objaśnienia jej materialnego i duchowego znaczenia trzeba bowiem sięgnąć nie tylko do aktualnych rozwiązań liturgiczno-architektonicznych, ale przede wszystkim do niezwykle obszernego i bogatego materiału historycznego, zawartego zarówno w oficjalnych dokumentach Kościoła, jak i w literaturze patrystycznej oraz w licznych opracowaniach liturgicznych.

Chociaż podjęta tematyka nie jest nową w polskiej literaturze — odnośnie do zaproponowanych w tytule kwestii opublikowano wiele monografii i artykułów naukowych — to jednak samo opracowanie stanowi bardzo ciekawą propozycję, bowiem autor zestawiał ze sobą trzy elementy rzeczywistości liturgicznej, oparł je na rzetelnym materiale źródłowym i podzielił na krótkie części tematyczne, pozwalające w łatwy sposób odnaleźć informacje dotyczące podjętych kwestii. Mimo że sam tytuł sugerowałby zamknięcie analizy w trzech jednostkach tematycznych (rozdziały, części), to jednak czytelnik dość szybko zorientuje się, że książka rozdziałów nie posiada. Została natomiast podzielona na sześćdziesiąt siedem drobnych paragrafów, traktujących o bardzo szczegółowych elementach opracowania. Przejrzując chociażby spis treści, zauważymy niezwykle bogactwo opracowanego materiału. Ilość zaproponowanych tam tematów budzi autentyczne zdziwienie możliwością zmieszczenia ich rzetelnej analizy jedynie na 109 stronicach. Co prawda

książka w całości liczy ich 139, jednakże po zakończeniu autor zamieścił dwa dosyć obszerne, jak na tę publikację, załączniki: bullę papieża Benedykta XVI *Accepimus praestantium* (s. 111–121) oraz fragment książki Ch. Rohault de Fleury dotyczący krzyża ołtarzowego (s. 123–135).

Powyżej zauważono, że książka ks. dra Jarosława Supersona stanowi ciekawą propozycję przedstawienia zadanej tematyki. Dotyczy to zwłaszcza zestawienia ze sobą liturgicznej problematyki ołtarza, krzyża i kierunku modlitwy. Taka zamknięta w monografii analiza, stanowiąca źródłowo-liturgiczny komentarz do Ratzingerowej propozycji z przywołanego tu *Ducha liturgii*, stanowi bowiem niezwykle cenną inicjatywę. Czyni ona z opracowania swoisty przewodnik systematyczny, wprowadzający w historię i teologię chrześcijańskiej przestrzeni liturgicznej. Bardzo pozytywnie należy ocenić także język autora: pozostając naukowym, ukazuje on podjętą problematykę w sposób niezwykle przystępny także dla laika, co zwiększa potencjalny krąg odbiorców publikacji i jej tzw. *impact* na liturgiczną formację wiernych.

Jakkolwiek generalnie praca bez wątpienia zasługuje na pozytywną ocenę i rekomendację, wydaje się, że niektóre kwestie mogły zostać przez autora bardziej dopracowane. Pierwszą z nich jest brak logicznej ciągłości tematycznej analizowanych tematów. Prawdopodobnie autor, chcąc pozostać wiernym chronologii, postanowił prezentować wyniki swych badań zgodnie z jej prawidłami. Jednakże takie ujęcie wprowadza w opracowanie pewną chaotyczność i poczucie braku kategorii przyczynowo-skutkowej. Może to powodować skądinąd słuszny zarzut zbyt dowolnego przemieszczania się między tematami, których tytuły niejednokrotnie nie wskazują precyzyjnie zawartości paragrafu. Wydaje się, że podzielenie pracy na trzy rozdziały/części tematyczne uczyniłoby ją o wiele bardziej klarowną.

Zwróciliśmy również uwagę na niezwykle dużą ilość proponowanych przez autora kwestii. Jako mozaika problemów jawią się one jak najbardziej pozytywnie, jednakże niosą zagrożenie powierzchownego ich potraktowania, zwłaszcza w tak niewielkiej objętościowo pracy. Siłą rzeczy w wielu miejscach nie udało się autorowi przed taką powierzchownością uchronić (np. *Ołtarz i relikwie*, s. 43–44; *Mensy*, s. 46; *Forma krzyża ołtarzowego*, s. 73).

Ostatnim brakiem, jaki należy wskazać, jest absencja zebranej i wykorzystanej w pracy bibliografii wraz z podziałem źródeł. Chociaż przypisy dolne wskazują na solidny warsztat autora, to jednak zebrana bibliografia stanowiłaby niezwykle cenne dopełnienie prezentowanych badań.

Mimo tych kilku zastrzeżeń książkę ks. dra Jarosława Supersona SAC z całą pewnością należy uznać za ciekawą i godną polecenia zarówno studentom teologii, jak i wszystkim zainteresowanym problematyką przestrzeni liturgicznej.

Ks. Mateusz Potoczny